

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	21 Medi 2023
Pwnc:	Diweddariad Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn bodloni gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, sy'n amlinellu'r dyletswyddau deddfwriaethol sydd i'w cyflawni gan bwyllgor archwilio'r Cyngor, yn benodol, goruchwylio trefniadau archwilio mewnol yr awdurdod. Mae hefyd yn cyflawni gofynion Datganiad Sefyllfa CIPFA: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu 2022 i ystyried y trefniadau sydd ar waith i sicrhau sicrwydd digonol ar draws ystod lawn o weithrediadau'r corff a'i gydweithrediad ag endidau eraill, yn benodol, mewn perthynas â swyddogaeth archwilio fewnol yr awdurdod i oruchwylio ei annibyniaeth, gwrthrychedd, perfformiad a chydymffurfio â safonau proffesiynol; cefnogi trefniadau effeithiol ar gyfer archwilio mewnol ac i hyrwyddo'r defnydd effeithiol o archwilio mewnol o fewn y fframwaith sicrwydd.	

1. RHAGARWEINIAD

- 1.1. Mae'r adroddiad hwn yn diweddaru'r Pwyllgor ar y sefyllfa fel ag yr oedd hi ar 13 Medi 2023 ynghylch yr archwiliadau a gwblhawyd ers y diweddariad diwethaf ar 31 Mawrth 2023, llwyth gwaith cyfredol y gwasanaeth archwilio mewnol a'n blaenoriaethau ar gyfer y tymor byr i'r tymor canol.

2. ARGYMHELLIAD

- 2.1. Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn nodi darpariaethau sicrwydd a blaenoriaethau'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wrth symud ymlaen.

Diweddariad Archwilio Mewnol

Medi 2023

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA ACFS

Pennaeth Archwilio a Risg

Cynnwys

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf	1
Parhad Gwasanaeth TG (Gwe-rwydo) (Dilyn i Fyny am yr Ail Dro)	2
Rheoli Trwyddedau Meddalwedd TG (Dilyn i Fyny am y Tro Cyntaf)	2
Cardiau Tanwydd	3
Rhaglen Moderneiddio Cymunedau Dysgu (Risg Strategol YM5)	3
Rheoli'r Risg o Dwyll Tenantiaeth Tai	4
Adennill Dyledion Treth Gyngor, Trethi Annomestig Cenedlaethol a Mân Ddyledion	4
Archwiliad Grant Adfywio Gogledd Môn	5
Gwaith ar y Gweill	5
Camau Gweithredu sy'n Weddill	6
Blaenoriaethau	6
Capasiti Presennol	6
Blaenoriaethau Tymor Byr/Canolig	6
Blaenoriaethau Tymor Hwyl	6

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf

- Mae'r adran hon yn darparu trosolwg o adroddiadau archwilio mewnol a gwblhawyd ers y cyfarfod ym mis Ebrill 2023, yn cynnwys y raddfa sicrwydd gyffredinol a nifer y materion/risgiau a godwyd.
- Rydym wedi cwblhau **saith** darn o waith archwilio sicrwydd mewnol yn ystod y cyfnod, ac maent wedi'u crynhoi isod a cheir trafodaeth fanylach arnynt yn ddiweddarach yn yr adroddiad:

Teitl	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Cymedrol
Parhad Gwasanaeth TG (Gwe-rwydo) (Dilyn i Fyny)	Rhesymol	0	0	0
Rheoli Trwyddedau Meddalwedd TG (Dilyn i Fyny)	Rhesymol	0	0	1
Cardiau Tanwydd	Rhesymol	0	0	6
Rhaglen Moderneiddio Cymunedau Dysgu (Risg Strategol YM5)	Rhesymol	0	0	5
Rheoli'r Risg o Dwyll Tenantiaeth	Rhesymol	0	1	4
Adennill Dyledion Treth Gyngor, Trethi Annomestig Cenedlaethol a Mân Ddyledion	Cyfyngedig	0	3	5
Ymchwiliad Grant Adfywio Gogledd Môn	Ddim yn berthnasol	Ddim yn berthnasol	Ddim yn berthnasol	Ddim yn berthnasol

Parhad Gwasanaeth TG (Gwe-rwydo) (Dilyn i Fyny am yr Ail Dro)

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	0	Cymedrol

3. Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A yw rheolwyr wedi mynd i'r afael â'r materion/risgiau sy'n weddill a godwyd yn wreiddiol yn ein hadroddiad Sicrwydd Cyfyngedig ar Barhad Gwasanaeth TG (Gwe-rwydo) ym mis mai 2021?
4. Daeth ein hadolygiad dilyn i fyny i'r casgliad fod y Cyngor wedi gwneud cynnydd da o ran cryfhau ei fesurau rheoli yn y maes hwn yn dilyn ein hadolygiad gwreiddiol.
5. Mae'r Tîm TG wedi gwneud nifer o welliannau technegol a gweithdrefnol sy'n helpu i liniaru'r risg o ymosodiad gwe-rwydo llwyddiannus a threfnwyd rhaglen barhaus o brofion gwe-rwydo i sicrhau fod staff yn parhau i fod yn ymwybodol o risgiau gwe-rwydo a risgiau seibr.
6. I grynhoi, mae canlyniadau ein hadolygiad yn parhau i fod yn gadarnhaol ac ni newidiwyd y radd sicrwydd 'rhesymol'. Mae'r Cyngor wedi mynd i'r afael â'r holl risgiau a oedd yn weddill yn dilyn ei hadolygiad dilyn i fyny diwethaf ac felly mae'r cynllun gweithredu wedi'i gwblhau.
7. Fel y nodwyd yn flaenorol serch hynny, mae'n hanfodol fod y Cyngor yn parhau i hyrwyddo arferion seibr-ddiogel a sicrhau fod staff yn gallu adnabod unrhyw ymgais gwe-rwydo. Mae sawl achos yn ymwneud â chynghorau yn Lloegr sydd wedi cael eu heffeithio'n sylweddol gan ymosodiadau llwyddiannus wedi derbyn llawer o gyhoeddusrwydd ac mae'n amlygu difrifoldeb y risg yn y maes hwn.

Rheoli Trwyddedau Meddalwedd TG (Dilyn i Fyny am y Tro Cyntaf)

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	1	Cymedrol

8. Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A yw rheolwyr wedi mynd i'r afael â'r materion/risgiau a godwyd yn wreiddiol yn ein hadroddiad Sicrwydd Cyfyngedig ar Reoli Trwyddedau Meddalwedd TG ym mis Ionawr 2022?
9. Daeth ein hadolygiad dilyn i fyny i'r casgliad fod y Tîm TG wedi gwneud cynnydd da o ran cryfhau mesurau rheoli yn y maes hwn a'u bod wedi mynd i'r afael â'r rhan fwyaf o'r materion/risgiau a nodwyd yn ystod ein hadolygiad gwreiddiol a'r casgliad oedd bod canlyniadau ein hadolygiad yn gadarnhaol.
10. Mae'r Tîm TG wedi mynd i'r afael a naw o'r deg risg a nodwyd yn ystod ein hadolygiad gwreiddiol ac mae gwaith yn mynd rhagddo mewn perthynas â'r un risg sy'n weddill.
11. Rydym yn fodlon fod trefniadau i reoli'r risgiau sy'n gysylltiedig â thrwyddedau meddalwedd wedi gwella erbyn hyn ac felly gallwn gynyddu'r lefel sicrwydd i 'Rhesymol'.
12. Byddwn yn parhau i fonitro'r un weithred y cytunwyd arni sy'n weddill fel rhan o'n system fonitro fewnol i sicrhau ei bod yn cael ei rhoi ar waith yn llwyddiannus a bod y risgiau cysylltiedig yn cael eu lliniaru.

Cardiau Tanwydd

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
6	Cymedrol	

13. Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A oes trefniadau effeithiol ar waith gan y Cyngor i reoli ei gardiau tanwydd, amddiffyn rhag y risg o dwyll a lladrata a sicrhau gwerth am arian yn y maes hwn?
14. Cynhaliom yr adolygiad yn dilyn digwyddiad ym mis Ionawr 2023 pan ddefnyddiwyd cerdyn tanwydd un o gerbydau'r Cyngor, a oedd wedi'i ddat-gofrestru'n ddiweddar, yn dwyllodrus.
15. Yn gyffredinol, roedd ein hadolygiad yn nodi fod y Cyngor yn rheoli ei gardiau tanwydd yn effeithiol, ond serch hynny mae rhai cyfleoedd i gryfhau mesurau rheoli a gwella prosesau.
16. Nodwyd chwe 'Risg/Mater' gennym, ac maent yn cynnwys datblygu polisi tanwydd a pholisi cardiau tanwydd sy'n nodi cyfrifoldebau defnyddwyr cerbydau, tystiolaeth fod gweithwyr yn cydnabod, yn deall ac yn derbyn eu cyfrifoldebau o ran tanwydd a defnyddio cardiau tanwydd, proses gysoni i fesur effeithiolrwydd tanwydd, contractau sydd wedi dod i ben a diffyg profi'r farchnad.
17. Rydym wedi cytuno ar gynllun gweithredu gyda rheolwyr er mwyn rhoi sylw i'r materion hyn erbyn mis Rhagfyr 2023 ac felly, o fewn sgôp ei hadolygiad, roeddem yn gallu darparu sicrwydd rhesymol ynghylch llywodraethiant, rheoli risg a mesurau rheoli yn y maes hwn.

Rhaglen Moderneiddio Cymunedau Dysgu (Risg Strategol YM5)

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
5	Cymedrol	

18. Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A oes mesurau llywodraethu a rheoli ar waith gan y Cyngor i reoli'r risg strategol yn gysylltiedig â gwreiddu'r strategaeth moderneiddio cymunedau dysgu?
19. Gan mai dim ond megis dechrau y mae'r gwaith o ddatblygu'r Rhaglen Moderneiddio Cymunedau Dysgu, rydym wedi ein cyfyngu o ran lefel y sicrwydd y gallwn ei roi.
20. Serch hynny, daeth ein hadolygiad i'r casgliad fod cynnydd rhesymol yn cael ei wneud i sefydlu'r mesurau llywodraethu a rheoli angenrheidiol. Mae hyn yn golygu gwella'r trefniadau a roddwyd ar waith yn flaenorol ar gyfer y Rhaglen Ysgolion ar gyfer y 21ain Ganrif (Band A a B). Roedd ein hadolygiad yn amlygu rhai meysydd i'w gwella ac mae swyddogion wedi ymateb i'n mewnbyn a'n cyngor.
21. Roeddem felly'n gallu darparu sicrwydd rhesymol ynglŷn â datblygiad a chymeradwyaeth y strategaeth, a fframwaith lywodraethu'r rhaglen, sef dau fesur rheoli allweddol i reoli'r risg strategol. Codwyd pump 'Mater/Risg' gennym mewn perthynas â hyfforddiant rheoli rhaglen a phrosiect, methodoleg ac arferion a chawsom sicrwydd fod rheolwyr yn bwriadu mynd i'r afael â'r holl 'Faterion/Risgiau' a godwyd erbyn mis Ebrill 2024.

Rheoli'r Risg o Dwyll Tenantiaeth Tai

Sicrwydd Rhesymol	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	1	Sylweddol
4	Cymedrol	

22. Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A oes trefniadau addas ar waith gan y Cyngor i reoli'r risg o dwyll tenantiaeth tai?
23. Roedd canlyniad ein hadolygiad yn gadarnhaol ar y cyfan a daeth i'r casgliad fod trefniadau digonol ar waith gan y Gwasanaeth Tai i reoli'r risg o dwyll tenantiaeth, ac mae mesurau rheoli sylfaenol i atal a lliniaru'r risg o dwyll ar waith yn ei bolisiau a'i gontractau. Fodd bynnag, mae lle i wella rhai mesurau llywodraethu a rheoli cymedrol.
24. Codwyd pump 'Mater/Risg' gennym, sydd yn cynnwys cynnal archwiliadau tenantiaeth, codi ymwybyddiaeth ymysg y cyhoedd a thenantiaid ynglŷn ag effeithiau ariannol a chymdeithasol twyll tenantiaeth, hyfforddiant a chanllawiau yn gysylltiedig â thwyll i hysbysu a chyfarwyddo swyddogion y Gwasanaeth Tai, polisi atal twyll tenantiaeth a chynnwys dangosydd unigryw yn y system dai i wella ansawdd yr ymarfer baru fel rhan o'r Fenter Twyll Genedlaethol.
25. Rydym wedi cytuno ar gynllun gweithredu gyda rheolwyr ac felly, o fewn cwrpas ein hadolygiad, gallwn ddarparu sicrwydd ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a mesurau rheoli yn y maes hwn.

Adennill Dyledion Treth Gyngor, Trethi Annomestig Cenedlaethol a Mân Ddyledion

Sicrwydd Cyfyngedig	Materion/Risgiau	
	0	Critigol
	3	Sylweddol
5	Cymedrol	

26. Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A oes gweithdrefnau cadarn ar waith gan y Cyngor i adennill dyledion treth gyngor, trethi annomestig cenedlaethol a mân ddyledion?
27. Mae gan y Gwasanaeth Refeniw drefniadau adennill statudol sydd wedi gwreiddio'n dda ar gyfer adennill y Dreth Gyngor. Mae'r Gwasanaeth Refeniw yn defnyddio proses ffurfiol y llysoedd a'r sancsiynau cysylltiedig i fynd ar ôl dyledion y Dreth Gyngor, er bod yr opsiynau sydd ar gael i'r Tîm Adennill yn gyfyngedig ac felly nid oes fawr o obaith o adennill y dyledion hyn, gan arwain at falensau segur. Yn ogystal, nid yw'r Cyngor wedi cychwyn achosion cyfreithiol i adennill Trethi Annomestig sydd heb eu talu ers Rhagfyr 2021, gan arwain at gynnydd sylweddol yn y dyledion. O ran mân ddyledion, mae diffyg trefniadau effeithiol i adolygu, adennill, gorfodi a dileu dyledion hyn, mwy cymhleth.
28. Nid oeddem ond yn gallu darparu sicrwydd cyfyngedig a chodwyd wyth 'Mater/Risg'. Rydym wedi cytuno ar gynllun gweithredu gyda rheolwyr ac rydym wedi derbyn sicrwydd fod cynlluniau ar waith i fynd i'r afael â'r holl 'Faterion/Risgiau' erbyn mis Ionawr 2024.
29. *Yn unol â'n protocol ar gyfer archwiliadau sicrwydd cyfyngedig, mae aelodau'r Pwyllgor wedi derbyn copi, ar wahân, o'r adroddiad llawn a'r cynllun gweithredu.*

Archwiliad Grant Adfywio Gogledd Môn

30. Yn dilyn atgyfeiriad gan aelod o'r cyhoedd, gofynnodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 i Archwilio Mewnol ymchwilio i honiad nad oedd derbynnydd grant yn gymwys i dderbyn grant Adfywio Gogledd Môn.
31. Felly, ceisiodd ein hymchwiliad ateb y cwestiwn allweddol canlynol:
A fodlonwyd y meini prawf cymhwyso a gofynion cymhwysedd wrth ddyfarnu Grant Adfywio Gogledd Môn gwerth £7,500?
32. Mae Grant Adfywio Gogledd Môn yn rhan o gais llwyddiannus Cyngor Sir Ynys Môn i'r Awdurdod Datgomisiynu Niwclear (NDA) am gyllid i adfywio Gogledd Môn. Y Cyngor oedd yn gyfrifol am osod y meini prawf ac am benderfynu'n derfynol i bwy ddylid dyfarnu'r grantiau, ond yr NDA oedd yn ariannu'r grant.
33. Cadarnhaodd ein hymchwiliad fod yr ymgeisydd wedi dilyn y weithdrefn ar gyfer ymgeisio am y grant yn gywir ac roedd wedi cyflwyno'r dogfennau y gofynnwyd amdanynt gan y Cyngor. Roedd yr holl ddogfennau a thystiolaeth ynghylch prynu'r ased yn bodloni gofynion y grant. Roedd popeth wedi'i gyflwyno a'i gyflawni yn y drefn gywir ac o fewn yr amserlenni a bennwyd.
34. Cyfarfu panel o swyddogion y Cyngor i drafod y ceisiadau a phenderfynu a oedd amcanion allweddol y cynllun grant wedi cael eu bodloni. Daeth y panel i'r casgliad fod prif amcanion y cynllun wedi'u cyflawni a phroseswyd y cais yn unol â'r casgliad hwn.

Gwaith ar y Gweill

35. Mae'r gwaith canlynol ar y gweill ar hyn o bryd:

Maes	Rheswm am yr Archwiliad	Cam
Datgan Diddordebau	Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2022-2025	Gwaith Maes
Menter Twyll Genedlaethol	Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2022-25	Gwaith Maes
Diogelu (YM10)	Sicrwydd y Gofrestr Risgiau Strategol	Gwaith Maes
Gwytnwch Sefydliadol (YM7)	Sicrwydd y Gofrestr Risgiau Strategol	Gwaith Maes
Pensiynau Athrawon	Dilyn i Fyny am y Tro Cyntaf	Gwaith Maes (disgwyl am wybodaeth)
Cyflogres (Proses Gweithwyr Newydd)	Strategaeth Archwilio Mewnol 2023-24	Gwaith Maes
Gweinyddu Pensiynau Llywodraeth Leol	Strategaeth Archwilio Mewnol 2023-24	Gwaith Maes
Rheoli Debyd Uniongyrchol	Strategaeth Archwilio Mewnol 2023-24	Gwaith Maes
Torri Glaswellt	Ar gais y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151	Gwaith Maes
Ymchwiliad	Cwyn i'r Cyngorydd Llinos Medi	Gwaith Maes
Ymchwiliad	Honiad o dwyll mewnol	Gwaith Maes
Proses ar gyfer Incwm Economi Ymwelwyr ac Ardaloedd Arfordirol	Cais gan y Prif Weithredwr	Pennu Sgôp

Camau Gweithredu sy'n Weddill

36. Mae gwaith yn mynd rhagddo i gefnogi gwasanaethau i roi'r holl gamau gweithredu sy'n weddill ar waith.
37. Bydd adroddiad manwl ar yr holl gamau gweithredu sy'n weddill yn cael ei gyflwyno ar wahân i'r cyfarfod hwn.

Blaenoriaethau

Capasiti Presennol

38. Yn dilyn ymarfer recriwtio llwyddiannus yn ddiweddar, dim ond un swydd wag, ar lefel Uwch Archwilydd, sydd gennym ar hyn o bryd a hynny oherwydd secondiad tymor hir. Ymunodd ein Uwch Archwilydd newydd â'r tîm ar 1 Ebrill 2023 ac mae'n setlo'n dda.
39. Rydym yn parhau i ddefnyddio arbedion cyllidebol i gomisiynu cymorth allanol ychwanegol.

Blaenoriaethau Tymor Byr/Canolig

40. Mae gwaith yn gysylltiedig â'n Strategaeth Archwilio Mewnol Blyneddol ar gyfer 2023-24 a'r Strategaeth Atal Twyll, Llwgwrwbrwyo a Llygredd 2022-25 yn datblygu'n dda.
41. Ar hyn o bryd rydym yn gweithio gyda CIPFA ac aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i gynnal asesiad o effeithiolrwydd y Pwyllgor, gan ddefnyddio'r canllawiau a gyhoeddwyd yn ddiweddar gan CIPFA fel meincnod. Cyflwynir adroddiad i'r Pwyllgor ym mis Rhagfyr 2023.
42. Rydym hefyd yn gweithio gyda Zurich Risk Engineering UK i gynnal asesiad annibynnol o fframwaith Rheoli Risg y Cyngor, a bydd yn amlygu meysydd o gryfder ac yn argymhell meysydd i'w datblygu ymhellach. Cyflwynir adroddiad i'r Pwyllgor yn y cyfarfod ym mis Chwefror 2024.

Blaenoriaethau Tymor Hwyr

43. Byddwn yn parhau i weithio gyda chydweithwyr yn y Tîm Perfformiad i wella gwaith mapio sicrwydd ar draws y Cyngor a chyfrannu at ddatblygiad y Grŵp Adolygu Llywodraethiant a Pherfformiad.